

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 18 nr. 3

FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR

Nye medlemmer

Afdeling A.

- 163. Hagedsted menighedsråd.
- 164. Skamstrup menighedsråd.
- 165. Hjembæk menighedsråd.

Afdeling C.

- 1000. Repræsentant Svend Bjærgum, København.
- 1001. Forretningsfører Olav K. Larsen, Slagelse.

FRA DANSKE DAGBLADE

1½ (Fyns Stiftstid.): Referat av Ffk.s generalforsamling i Odense.

2½ (Vejle Amts Avis): Skal Grejsdalen ha sin egen kk. og kgd? Får overladt areal derfor.

¼ (Vestkysten): Kgd.s stengærder må herefter ikke flyttes.

¾ (Sydsjæll. Soc.-Dem.): Karrebæk kgd. skal nu indvies.

¾ (Fr.borg Amts Avis): Det ny, smukke indgangsparti til Gladsaxe kirkegård ved den tidligere Præstebrovej er nu færdigt. Hegn, låger og porte er tegnet af arkitekt *Georg Paludan*, murerarbejdet er udført af murermester *Helge Larsen*, smedearbejdet af smedemester *Jensen*, Bagsværd, der også har lukket kirkegården bagtil, og malerarbejdet af malermester *C. Petersen*. De smukke anlæg er udført under ledelse af *Georg Boye*, og havearkitekt *Eigil Kjær* har tegnet hele projektet. På det firkantede areal foran kirkegården skal der være planteskole og med tiden administrationsbygning. Den gamle og den ny kirkegård er nu ved Ringvejens gennemførelse og Præstebrovejs lukning samlet til en smuk helhed med stadig mulighed for udvidelser bagud på begge sider af Præstebrovej, der indgår i kirkegården over mod Herlev-grænsen. Gladsaxe kirkegård er centralkirkegård for alle sognene i Gladsaxe kommune, og det bliver nu en virkelig smuk kirkegård.

¾ (Ålborg Stiftstid.): Der indrettes urnehave på Ålborg Søndre kgd., og denne skal drives af kommunen.

¾ (Sorø Amtstid.): Urnehaven ved Gørlev valgmenighedsskk. indviet af provst *Kragh-Müller* (inspektør *Hansen*).

1¼ (Tidens Tegn): Kolding Søndre kgd. udv. af *Gartnerens aktieselskab* (Vejle) for kr. 150.000 (insp. *Sv. Hansen*).

1½ (Horsens Folkebl.): Nebsager kirkegård har fået en hårdt tiltrængt udvidelse. Denne er foretaget derved, at et areal på 3250 kvadratmeter af Præstegårdshaven er inddraget til kirkegård. Derved er skabt et smukt og ejendommeligt anlæg, der med rette kan bære den jævnlige brugte benævnelse „De dodes have“. En del af de smukke, gamle træer er blevet stående. De blev for størstedelen plantet af fru pastor *Jacobsen* ca. 1885. Der er 313 gravpladser. Anlægget er udført af kirkegårdsinspektør *Rud. Nielsen*, Horsens. Gartnerarbejdet er udført af anlægsgartner *Rasmussen*, Thorsvang, muren af murermester *Steikjær*, Hornsyld, smedearbejdet af smedemester *Mejer*, Hornsyld, tømrerarbejdet af tømrermester *V. Sønderkov Nielsen*, Bjerre. Kirkegården blev afleveret til menighedsrådet den 2. juni. Sognepræst *Balslev* udtalte på menighedsrådets vegne en tak til dem, der havde udført arbejdet. Den nye kirkegård vil blive indviet ved en kort højtidelighed efter gudstjenesten førstkommande søndag den 14. juni.

1½ (Loll. F. Stiftstid.): Der skal indrettes urnehave på Nykøbing Nordre kgd.

1½ (Vendsyssel Tid.): Bangsbostrand får sin egen kgd.

2½ (Licitationen): Arkitekt *Bertel Jensen* har udarb. plan til kapel på Uggerby kgd.

2½ (Kristel. Dagbl.): Over 1000 kirkefrednings-sager behandlet i år.

2½ (Nordsjæll. Venstrebl.): Den første del af kirkegårdens udvidelse afleveredes forleden af anlægsgartner *Toxværd*, Holte, til kommunen. Den rummer knapt 400 gravpladser og vil utvivlsomt meget snart blive taget i brug. En allé af østrigsk fyr med underplantning af vinca fører derind mellem udvidelsen af 1953 og 1951. Muren i vest er under opførelse, og ved indgangen vil blive indrettet en firkantet plads med brosten i korsmotiver. Anlægget er projekteret af havearkitekt *Johannes Tholle*, Frederiksberg.

2½ (Jyll. Posten): Flyverbyen Kølvrå skal have station og kk m. kgd.

2½ (Århus Stiftstid.): Til kgd. søndag morgen (*Inger Bentzon*).

2½ (Demokraten): St. Oluf kgd., Århus.

¾ (Hejmdal): Udv. av Skærbæk kgd. indviet af pastor *Martin Hansen* (havearkitekt *Johannes Tholle*, entreprenør *M. Nielsen* m. fl.).

¾ (Sønderjyden): I overværelse af repræsentanter fra Sønderborg byråd, menighedsråd, kirkens funktionærer og flere af byens embeds-

mænd blev Sønderborg nye kirkegårds udvidelse i går overdraget byens menighed og samtidig indviet. — Der indledtes med højmesse i kirken, hvor pastor *Jørgen Rasmussen* prædikede, og derefter samledes deltagerne på kirkegården. Borgmester *Anders Andersen* foretog overdragelsen på byens vegne, idet han udtrykte sin ære og glæde ved at kunne gøre dette. — En kirkegård er en plet jord, man værner om med pietet, sagde borgmesteren bl. a., og jeg ved, at dette stykke jord vil blive passet lige så smukt, som det øvrige stykke er blevet det. — På menighedsrådets vegne modtog pastor *Jørgen Rasmussen* byens gave, og han udtrykte sin taknemmelighed over, at man havde været så forudseende i tide at erhverve jordstykket til den nødvendige udvidelse. — Indvielsen blev foretaget af provst *Harald Rohleder*, Broager. Det skete med ordene: Så vil vi da i den treenige guds navn, faderens, sønnens og den hellige ånds navn indvie dette sted til kirkegården, til et fredhelligt sted midt i livets larm og tummel, til en guds ager, hvor vore legemer skal hvile til opstandelsens morgen. Vi lyser guds fred over de mange grave, der vil blive kastede. Og vi siger ganske stille:

Guds fred med vore døde,
i Danmarks rosegård,
Guds fred med dem,
som bløder af dybe hjertesår.

Ved en efterfølgende sammenkomst på Teaterhotellet rettede pastor *Rasmussen* en tak til havearkitekt *Tholle* for den smukke udformning, han havde givet den øvrige kirkegård. Endvidere takkede han fællesudvalget for udvidelsen, for den gode måde, opgaven er blevet løst på, samt alle, der har været medvirkende ved udvidelsen. — Stadsskoleinspektør *J. M. Rasmussen* oplyste som kasserer, at man i sin tid havde regnet med, at udvidelsen ville komme til at koste 200.000 kr. Han kunne nu meddele, at arbejdet — når det er fuldt færdigt — vil beløbe sig til 176.500 kr.

$\frac{8}{7}$ (Socialdemokraten): Den Ny kgd. i Brøndbyerne vil snarest blive indviet.

$\frac{9}{7}$ (Silkeborg Avis): Foldby kgd. drænes.

$\frac{9}{7}$ (Amtsbladet): Vinderup kgd. skal udvides.

$\frac{15}{7}$ (Ærø Folkebl.): Ærøskøbing kgd. (om reguleringen).

$\frac{17}{7}$ (Jydske Tid.): Reguleringen af Åbenrå kgd. påbegyndes i efteråret (*Th. R. Christensen*).

$\frac{17}{7}$ (Kristel. Dagbl.): Anlægget af den ny kgd. i Lyngby begynder til efteråret (ark. *Iversen & Plum*).

$\frac{18}{7}$ (Ærø Folkebl.): Ærøskøbing kgd.

$\frac{18}{7}$ (Nordsjæll.): En helt ny kgd. på Sandvigsgård i Hillerød?

$\frac{20}{7}$ (Ærø Folkebl.): Ærøskøbing kgd.

$\frac{21}{7}$ (Social-Dem.): Mariebjerg kgd. Interview m. inspektøren.

$\frac{23}{7}$ (Ærø Folkebl.): Ærøskøbing kgd.

$\frac{25}{7}$ (Middelfart Venstrebl.): Middelfart kgd. bliver 100 år i dag.

$\frac{27}{7}$ (Sorø Amts Dagbl.): Stjæler broncefignurer fra gravsteder.

$\frac{28}{7}$ (Horsens Soc.-Dem.): Stenballegård bygger privat begravelsesplads ved Væhr sø (havearkitekt *Johannes Tholle*).

$\frac{29}{7}$ (Horsens Folkebl.): Nye diger om Tamdrup kgd.

$\frac{29}{7}$ (Kalundborg Folkebl.): Graven på Vedersø kgd.

$\frac{29}{7}$ (Randers Soc.-Dem.): Frygtelige gravskænderier på Hobro Sdr. kgd.

$\frac{30}{7}$ (Vendsyssel Tid.): Urnehave på Sæby kgd.

$\frac{30}{7}$ (Randers Avis): Tre små børn som gravskændere i Hobro.

$\frac{1}{8}$ (Berl. Aften): Må beholde urnen med mandens aske.

$\frac{4}{8}$ (Middelfart Venstrebl.): Nr. Åby får mønsterkgd. (insp. *Jens Gravesen*).

$\frac{7}{8}$ (Næstved Tid.): Vordingborg kommune skal vedligeholde de tyske grave.

$\frac{8}{8}$ (Sorø Amtstid.): Skelskør Ny kgd. indviet af provst *Jessen*.

$\frac{8}{8}$ (Sønderjyden): Udv. af Ulkebøl kgd. er påbegyndt; dræningsarbejdet udføres af *Johannes Jepsen*.

$\frac{12}{8}$ (Hejmdal): Udv. af kgd. i Gråsten er færdig (havearkitekt *Johannes Tholle*, entreprenør *Nic. Wolf*; omkostn. c. kr. 70.000).

$\frac{14}{8}$ (Demokraten): På Vestre kgd. i Århus udlægges fællesgrav for kistebegravelser.

$\frac{18}{8}$ (Århus Amtstid.): Skarp debat om Vibys kgd.

$\frac{19}{8}$ (Vendsyssel Tid.): Jetsmark kgd. udvides; omkostn. kr. 40.000, deraf arbejds løn kr. 16.000.

$\frac{22}{8}$ (Svendborg Avis): Vejstrup kgd.s udv. ved at være færdig.

$\frac{1}{9}$ (Kristel. Dagbl.): Med mikrofon-besøg i Tibirke kk.

$\frac{2}{9}$ (Sønderjyden): Kirkeministeriet har godkendt Vojens kgd.s planer.

$\frac{4}{9}$ (Østsjæll. Soc.-Dem.): Grundstenen nedlagt til krematorium i Køge.

$\frac{6}{9}$ (Fyns Social-Dem.): Rising kgd. i Odense vil blive indviet i oktober (inspektør *O. Raahauge-Askegaard*).

$\frac{7}{9}$ (Middelfart Venstrebl.): Nr. Åby kgd.s udv. indviet af pastor *Andersen (J. Gravesen)*.

8% (Demokraten): Hospitalet ønsker gravplads i Risskov.

8% (Ålborg Stiftstid.): Kr. 150.000 bevilget af Frederikshavn byråd til Bangsbostrand kgd. (stadsingeniøren).

8% (Social-Demokraten): Den ny kgd. i Brøndbyvester indviet af pastor *Rosenmand*.

10% (Østsjæll. Folkebl.): Udv. af Strøby kgd. udliciteret.

15% (Svendborg Avis): Efter gudstjenesten i søndags i Vejstrup kirke, hvor pastor *Møller* prædikede over dagens tekst, blev den nye kirkegård indviet. — Fra kirken, der var fyldt til sidste plads, gik menigheden med skolebørnene foran fulgt af de 5 nabopræster, der var med ved indvielsen, og provst *Bruun* og pastor *Møller*, mens man sang den gamle salme „Med sorgen og klagen hold måde“, til den nye kirkegård. — Provst *Bruun* indviede den fremtidige begravelsesplads: — Mange af de, der er samlet her, vil komme til at stå her, når en af deres kære stedes til hvile. Denne tanke kan kalde noget stort frem i vort sind. Mange minder vil knytte sig til dette sted. Når vi tager disse minder frem, skal vi tænke på, at vort borgerskab er i himlene, hvor Vor Herre Kristus i opstandelsens morgen vil tage imod dem, der hører ham til. — De tilstedeværende præster læste hvert et skriftsted, og provst *Bruun* indviede kirkegården til et hvilested for de hensovendes legemer i Faderens, Sønnens og den Helligånds navn og lyste fred over de dodes hvilested indtil opstandelsens dag. — Ved sammenkomsten i forsamlingshuset bød menighedsrådets formand, førstelærer *Hein*, velkommen. Da der var drukket kaffe, talte førstelærer *Hein*.

For nogle år siden blev tanken om udvidet gravplads taget op, og for et år siden var forberedelserne så vidt fremme, at menighedsrådet kunne få arbejdet påbegyndt. — Havearkitekt *Tholle*, København, har udarbejdet planen, og anlægsgartner *Hans Larsen*, Odense, har stået for arbejdet, men mange har hjulpet til.

I dag er den nye kirkegård i hovedsagen færdig. Vi takker ikke alene de ledende, men også de mange, der har været med i arbejdet. Det har glædet os at se den hensyntagen og pietet, der har været udvist, og vi glæder os nu, hvergang vi ser, hvor smukt alt er blevet. Det nye er føjet ind i det gamle, så det hele er blevet en enhed. Han takkede menighedsrådet for det gode samarbejde og sognerådet, der har forstået, at det var en folkesag for hele sognet, og ydet det en støtte, som vi er tilfreds med. Også en tak til provst *Bruun*, der har fulgt arbejdet, og tak til

godsejer *Kristiansen*, Vejstrupgård, for de smukke stenstøtter, han har skænket til kirkegården.

17% (Randers Amtsavis): St. Pauls kgd. i Hadsten bliver for tiden udvidet med et kolonihaveareal.

18% (Fr.borg Amtstid.): Humlebæk menighedsråd var i går nået så vidt med det mangeårige arbejde ved udvidelsen af kirkegården ved Humlebæk kirke, at man kunne indbyde til indvielsesfestlighed. — Om eftermiddagen samledes halvandet hundrede mennesker i kirken, hvor pastor *Porsdal* bød velkommen. — Med provst *Iisager* og det samlede menighedsråd i spidsen gik man derefter over den usædvanlig smukke bro, der forbinder den gamle kirkegård med det ny kirkegårdsareal. — Her sang man „Her mødes alle veje —“, hvorefter provst *Iisager* talte. — Der fulgte derpå skrifflæsning ved skoleinspektør *K. Kristiansen*, organist *Preben Kongsbo* samt kirkens graver. Provst *Iisager* foretog indvielsen af det ny kirkegårdsstykke, og pastor *Porsdal* takkede de forskellige myndigheder og håndværkere, der havde medvirket til, at man havde opnået et så smukt resultat. — Den ny kirkegård udgør 2—3000 kvadratmeter og er erhvervet fra godsejer *Peter J. Busky-Neergaards* arealer til „Louisiana“. — Det er ingeniør *Øllgaard*, der har udarbejdet kirkegårdsplanerne og har ledet arbejdet. For den smukke løsning, der er opnået, fortjener ingeniøren megen ros, idet det har været en ret vanskelig opgave at forbinde den ny kirkegård med den gamle. Resultatet er blevet en af de skønneste kirkegårde her i Nordsjælland. Den smukke smedjærnsbro over søen til den ny afdeling er udført af *Monberg og Thorsen*, medens havearkitekt *Boye* har stået for kirkegårdsanlægget, hvis praktiske arbejde er udført af gartner *Sørensen*, Humlebæk. — Efter indvielsen besøgte de mange mennesker kirkegården, og der faldt mange rosende ord. Fra kirkegården er der den smukkeste udsigt over sundet og søen, og kirken fortøner sig i det fjerne. — Efter rundgangen samledes menighedsrådet med forskellige gæster hos pastor *Porsdal* i præstegården.

FRA NORSKE DAGBLADE

19% (Totens Bl.): Utv. av Hoff kgd.

18% (Porsgrubds Dagbl.): Stor utv. av Eidanger kgd. (Fylkesgt. *Foss*).

24% (Glåmdalen): Kgd. på Austmarka skal planeres og forskjønnnes.

29% (Sunnmøre Arbeiderbl.): Ørsta kgd. skal utv. (hagearkitekt *Njål Bele*).

- 5/8 (Vestfold Sandefjord): Sandar øvre kgd. utv. av herredsgt. *Liabeøtro*.
- 8/8 (Haugesund Dagbl.): Udland kgd. blir en vakker gravplass.
- 9/8 (Ringsaker Blad): Hekker og stakitter vekk fra kgd. i Ringsaker.
- 12/8 (Sogningen): Kgd. på Tangen utv. av hageark. *Karen Reistad*.
- 21/8 (Rjukan Arbeiderbl.): Dal kgd. bør utv. til den nya brua.
- 27/8 (Østlendingen): Utv. av Tørberget kgd. gir 340 gravpl.
- 30/8 (Finmarken): Vadsø kgd. planeres.
- 1/8 (Dalane Tid.): Egersund gl. kgd. settes i stand.
- 3/8 (Tvedestrandsposten): Utv. av Dypvåg kgd.
- 6/8 (Porsgrund Dagbl.): Påkrev. å få utv. Eidanger kgd.
- 8/8 (Helgelands Bl.): Hjelpekgd. på Låvong og Hugløy og utv. af Nesna kgd.
- 8/8 (Lofotposten): Utv. av Vågan kgd.
- 9/8 (Vestl. Tid.): Kgd. i Austre Moland må snart utv.
- 10/8 (Hedemarkens Amtstid.): Hvordan skal gravstenene stå på kgd.? Aktuelt i forb. m. utv. av kgd. i Vinger.
- 10/8 (Tvedestrandsposten): Utv. av Dypvåg kgd. koster kr. 10.302,25 ifl. anbud av *Olaf Hageli*.
- 11/8 (Rjukan Arbeiderbl.): Atrå kgd. skal planeres.
- 12/8 (Finmarken): Kirkenes kgd. et villniss.
- 18/8 (Telen): Heddals kgd. må utv.
- 19/8 (Jærbladet): Sandnes trenger ny kgd.; først budgetteret kr. 10.000.
- 2/8 (Dagningen): Kyrkogården på Øyer skal utvidast.

FRA SVENSKA DAGBLADE

- 11/8 (Sydsvenska Dagbl.): Kgd. sinvigning på Lomma kgd. (kyrkoherde *Berglund*).
- 2/8 (Jönköpings Posten): Danska arkitekter kallas att ge råd om kgd. (i Huskvarna).
- 27/8 (Sydsvenska Dagbl.): Grevie har fått ny kgd.
- 8/8 (Sydsvenska Dagbl.): Föreningen Sveriges kyrkogårdsf. holder kongres i Gävle.

GRAVBLOMSTER OG KIRKEGÅRDSKULTUR

I en diskussion om blomster og blomsterfond har vi i *Gartneryrket* fundet disse linjer, som vi mener har interesse også i vor læserkreds, hvorfor de gengives, lidt forkortet, og uden at vi på nogen måde tager stilling til spørsmålet.

Det hedder i indlægget:

2. mars i år ble jeg som herredsgartner oppnevnt av Menighedsrådet til å tiltre Kirkegårds-komiteen for å utarbeide en ordning slik at en del af kransene ved begravelser kunne erstattes med hilsningskort til inntekt for vedlikeholdet av kirkegårdene. Ennvidere har Ø. Toten Bonde- og Kvinnelag også tatt opp tanken om dette arbeid.

Kirkegårdskomiteen fant saken så aktuell og viktig at en gikk til det skritt å legge det an så bredt som mulig for derved å høre folks mening om saken. Komiteen fant det derfor riktig å innkalle representanter fra alle større foreninger i bygda. Følgende var representert på møtet; Husmorlaget, Bondekvinnelaget, Sanitetsforeningen Kvinnegruppa i småbrukerlagenes fellesstyre, Menighetsrådet, Kirkegårdskomiteen samt soknepresten og herredsgartneren.

Det ble på møtet opplyst at en i Hoff sogn på Østre Toten har hatt „blomsterfond“ til kirkens utsmykning helt siden 1932, men saken har vært lite kjent og kort var bare å få kjøpt på ett sted. Men ved en begravelse våren 1953 hvor det var henstilt til folk å benytte fondet, kom det inn 6—700 kr. og dette er et stort beløp som kan gi varig forbedring av kirkegården.

På møtet ble det enstemmig besluttet å gå inn for saken. En var enig om at den overflod av kranser som det er ved en del begravelser er mindre heldig, og en del av disse penger kan sikkert benyttes langt bedre på kirkegårdene. Det var ingen på møtet som var mot bruk av kranser. Det er en selvfølge at familien og nærmeste pårørende bruker kranser, samt de som ønsker å legge dem på. Det er toppen av kranseforbruket som en her vil forsøke å få omgjort til pene plener og gode gravplanter. Kan en komme så langt at en kan bytte ut planter på kirkegården et par ganger i løpet av sommeren vil dette bety at en kan regne med at gartnerne vil få like stort salg som før om ikke større.

De kondulansekort som skal benyttes er kunstnerisk utsmykket av Maria Vigeland og er utført i kunsttrykk i Forlaget Land og Kirke, Oslo.

Dessuten er det under arbeid lokalt pregede kondulansekort i telegramblankett-format og størrelse. Kortene skal selges gjennom en del av bygdas forretninger.

Jeg vil som herredsgartner på Ø. Toten påstå at jeg ikke har påtatt meg å verne om blomsterhandlerne. Det er og blir hagebruket i sin helhet som er mitt arbeid. At vi som har vår mening om disse „kirkegårdsfond“ er mindre blomsterelskere enn andre synes jeg er direkte feilaktig å si. At blomster er en kulturfaktor av rang må

vi alle være enig om, og når disse kirkegårdsfond blir opprettet kan ingen nekte oss dette.

Blomsterhandlerne må og bør ta dette som en vanlig konkurranse, og ikke påstå at de har noe monopol på disse penger. Personlig har jeg den mening at dette ikke vil slå til i noen stor utstrekning da folk flest er temmelig konservativ i et slikt spørsmål. Jeg ønsker ingen polemikk om saken og heller ikke tror jeg det vil styrke de som skal handle med blomster.

Slår dette til vil det stort sett si at vi får noen mindre kransebindere enn før og en del flere kirkegårdsgartnere. Gartnerne må lage flere gode kirkegårdsplanter slik at en får et større og rikere flor på våre kirkegårder enn tilfelle er i dag.

Bakgrunnen for dette er jo å skaffe penger til å kjøpe planter for å løfte kirkegårdskulturen opp på et høyere nivå enn før, noe som sårt trengs. Dette må også blomsterhandlerne være enig i ...

DEN INTERNATIONALE HAVEBRUGS- UDSTILLING 1953

Skønt denne udstilling ikke viste hverken gravsteder eller kirkegårdsanlæg i almindelighet, var den dog ingenlunde uden berøring med kirkegårdskultur. For det første førtes så godt som alle selskabsreiser til udstillingen gjennom Ohlsdorf kirkegård (jvnf. hovednummeret side 13 ff.), og for det andet var der i det kapel (*Petri*), som stod tilbake fra den tid, da dette udstillingsområde havde været kirkegård, indrettet en propagandaudstilling for den tyske forening for krigsgravsomsorg. Her var udstilte modeller af soldaterkirkegårde, eksempler på detaljer fra samme, fotos m. m. Og for det tredje var der i særudstillingen *Hilfe durch Grün* (juli-august) udstillet store fotos m. m. af kirkegårde, bl. a. fra Sverige. Og endelig var der i tilslutning til de tyske kirkegårdsinspektørers årsmøde en stor særudstilling af binderi (juli), der naturligt var af interesse for kirkegårdsfolk. Udstillingen har nu lukket sine porte efter en publikums-succes af enorme dimensioner og c. 6 millioner besøgende.

KIRKEGÅRDSMØDER

Föreningen Sveriges kyrkoårdsföreståndare holdt 4.—6. august sit årlige møde i Gävle, en af Sveriges nordligste byer, og bød her på et righoldigt program. Fra dansk side deltog inspektørerne *J. Gravesen* og *O. Raahauge-Askegaard*. Den danske kirkegårdsinspektørforening holdt sit møde d. 13.—16. september på Hinds-gavl og havde bl. a. demonstration af moderne redskaber og maskiner foruden foredrag m. m.

Fra svensk side deltog kyrkogårdsf. *G. V. Walberg*, og redaktøren af VK. var også indbudt. Begge møder forløb udmærket. På kunstakademiets kursus for havearkitekter holdt lektor, havearkitekt *G. Georgsen* d. 28. et spirituelt foredrag om kirkegårdsproblemer, som naturligt efterfulgtes af en livlig diskussion, og d. 11. 9. holdt *samarbejdsudvalget* et nyt møde i Vartov. Til dette om nordiske kirkegårds møder kan tilføjes, at den britiske forening for cremation i juli holdt sit møde i Llandudno, hvor fra dansk side deltog skolebestyrer *Magnus Lund*, og at den tyske kirkegårdsinspektørforening holdt sit møde i Hamborg d. 24.—25. juli.

KRIEGSGRÄBERFÜRSORGE

Under denne titel udkom før den anden verdenskrig i Tyskland et tidsskrift, der udsendtes af *Volksbund deutsche Kriegsgräberfürsorge EV.*, hvis artikler man vil finde registreret i VKs rubriker fra de tider. Dette tidsskrift er nu atter begyndt at udkomme, efter at forbundet efter kapitulationen er blevet rekonstrueret og arbejdet genoptaget. Det figurerer som årgang 29 og med hæfte 1 i januar 1953. Formand i forbundet er professor, dr. *Heusz*. Blandt arbejdet med istandsættelse af soldatergrave er også spørgsmålet om identificering af faldne gennem fotos m. m., som er fundet i de faldnes lommer, og tidsskriftet gengiver sådanne. Af indholdet kan iøvrigt nævnes en artikel om et besøg på den tyske afdeling på Københavns Vestre kgd. I de følgende hæfter vil vi registrere de fremtidigt udkomne hæfters indhold.

FRA TIDSSKRIFTERNE

American Cemetery may: Maintenance is management (*Ira J. Mitchell*). Much Progress made in Providing modern Cemeteries for Negroes (*Ray F. Wyrick*). "Here is eternal reverence rests Abraham Lincoln" (Oak Ridge Cemetery, Springfiels, Ill.). — June: Modern concept of municipal Cemeteries applied in Richmond. Eighteen Years of progress at Llanc in the Texas Panhandle. Resthaven in Des Monies bought by Riggs and Ripper. — July: Religious Themes should be portrayed with proper Restraint (*Georg E. McClure*). Woodlawn — "The Cemetery Beautiful" in Winona, Minn. The Development of a Fine Cemetery Tree (*Ralph B. Bryan*). The funeral of a famous 19th Century Philanthropist. Statistics compiled on various Cemetery Operations in Chicago. — Aug.: Trinity Churchyard — New York oldest cemetery. Flushing Cemetery celebrates it's 100th anniversary.

Anlægsgartneren nr. 3: Bra hantverk (fra Christiansstad kgd.; *Martin Krook*).

Blomster nr. 9: Pyntning af urner (*Preisler*).

Der Naturstein nr. 6: Gestaltung des Grabmals (pastor *Chr. Rietschel*). Dänemark (rejseberetning m. ill. af danske gravmæler). — Nr. 7: Plastik auf der Ausstellung Raum, Form, Farb der Werkkunstschule Hannover. Grabmal Walther (*A. Sansoni*). — Nr. 9: Plastik auf der Ausstellung Raum, Form, Farbe der werkunstschule Hannover. Zwei Erlebnisse in der Mosel (Grabmäler; *Fr. Heinrichsen*). Grabmal aus basaltlava von *Anton Woger*.

Gartner-Tidende nr. 32: Ohlsdorf kirkegård.

Havekunst nr. 4: Vor bittersøde gerning (m. nogle kgd.s-planer af *G. Georgsen*).

Ignis nr. 6: Askeanbringelse i Danmark (*Magnus Lund*). Askans gravsætning. Et besök i Bonn (*Yngve Nilsson*). Vem betalar kremation vid annat krematorium än hemortens? Danska borgmästare om eldbeg. Riksdagsmotion om utredning av besparingar genom eldbeg. i Danmark 1952. Krematorieutredningen. — Nr. 7: Kyrkan och eldbeg.-rörelsen (*Arvid Åstrand*). — Nr. 8: Vad säga de fredliga vårdar (*Alex. Westin*). Den moderne incineratorns värmeekonomi vid olika antal krematorier per vecka eller år (*Olof Faith-Ell*). — Nr. 9: Intryck från Sveriges kyrkogårdsföreståndares årskongress. Kolumbariet i Boden.

Landsbygraveren nr. 6: Arbejdet i juli (*Johs. Retoft*). Den gamle Graver og den nye (*Jens Andersen*). Service på vore kgd. (*Ørsted-Hansen*). — Nr. 7: Arbejdet i august (*Johs. Retoft*). For 20 år siden — og nu (*Ejnar M. Bertelsen*). Den gamle og den nye graver (*Hans Fr. Pedersen*). Gravergerningen i forhold til kristendom (*Emil Böttiger*). Nr. 8: Vi snakker Roser. Anordning om kirkegårde. — Nr. 9: Aktuelt (*Ing. Nolyck*). Priser. Anordning om kirkegårde (fortsat). Glider kirkegårdene mod en verdsliggørelse (*Emil Böttiger*).

Menighedsrådenes blad nr. 6: Den nye anordning om kirkegårde (*Johannes Tholle*).

Pharos august: The official annual cremation conference (*Horder*). Planning the Garden of Remembrance (*R. Sudell*) m. m.

Stads- og havneingeniøren nr. 9: Skibssætningerne i Lindholm Høje (*Sv. Fogtman*).

Steinmetz und Biledhaver nr. 6: Eine neue Möglichkeit der Grabmalgestaltung (*Hans Schiller*). Nr. 7: Die individuelle Gestaltung der Ansichtsfläche beim Grabmal (*F. Kretschmer*). — Nr. 8: Die Schuld den Grabmalgewerbes an dem Zustand unserer Friedhöfe. Die Kultur des Friedhofes (*Rudolf Pfister*). Das heutige Bild unse-

rer dörflichen Friedhöfe. Idee und Gestaltung. — Nr. 9: Stagnation und Überwindung im Friedhof- und Grabmalschaffen. Die heutige Art der Totenehrung.

Täppan nr. 6: Ohlsdorfs kyrkogård.

Viola nr. 24: Kyrkogårdsutvidgning i Eskilstuna; projekt af arkitekt *A. Porne* og kyrkogårdsf. *Enock Nilsson* godkendt. — Nr. 34: Kyrkogårdsföreståndarnas årskongress i Gävle (*Hilding Claesson*).

BOGANMELDELSER

The Things We see. 7. Gardens. 8°, 64 s., Penguin Books Ltd. Harmondsworth, Engl. 1953. 5 shill.

På omslaget findes et hyggeligt billede af *G. N. Brandts* og *Aksel Andersens* springvandsparterre i Tivoli, og den sidste tekstsider er helliget kirkegårde med citat af Gladstone om, at man skal kende et folks kultur på dets kirkegårde, — hvorefter samme side fortsætter med overordentlige rosende omtaler af de skandinaviske kirkegårde i almindelighed og de danske i særdeleshed, — derunder med eksempel af de to ovennævnte havearkitekters arbejder: Ordrup kirkegård, Mariebjerg og Mindelunden i Ryvangen. Ellers er det en billedbog om haver af mange slags, til hvilke mangfoldige havearkitekter i Europa har ydet bidrag, der er sat sammen af to damer: *Lady Allen of Hurtwood* og *Susan Jellicoe*, den første specialist i legepladser, taghaver m. m. og den sidste gift med den kendte britiske havearkitekt; hun har optaget en hel del af billederne. Teksten indskrænker sig til 6 sider orientering samt billedtekster, og billedernes antal er 119, hvortil er knyttet et meget omhyggeligt billedregister med gengivelse af stedet, hvor det er taget, vedkommende havearkitekt og fotografen. En fornøjelig og smuk lille bog, der agtes efterfulgt af en bog om kirkegårde, — vistnok den første i England i dette århundrede.

Günter Brüggemann: Die holsteinische Baumschulenlandschaft. 8°, 124 s., Ferdinand Hirt in Kiel, 1953.

Hvorledes ville kirkegårdene klare sig, hvis ikke der var gode planteskoler til, og hvorledes ville planteskolerne have udviklet sig, hvis man ikke i *Rellingen* og *Pinneberg* i tidernes morgen havde indrettet dette i Europa, ja i verden, ganske enestående center. Det geografiske institut ved universitetet i Kiel fortjener ligesom forfatteren tak, fordi man har gjort denne indgående undersøgelse og publikation af det holstenske planteskolelandskab, der for Norden har været af uvurderlig betydning, omend kon-

kurrenceforhold måske undertiden har fået danske planteskolefolk til at knurre derover. Og i sin grav fortjener en af pionererne, skotten *James Booth* også vor tak.

Gardens & Gardening. 4. 8°, 144 s., The Studio Ltd., London & New York, u. å. 18 s. net.

Som den fjerde årgang efter den 2den verdenskrig har The Studio udsendt en bog af 7 forfattere og omhandlende emnerne: Rock, Wall & Water, — hvilke altså vil sige: om anvendelse af sten og vand og dertil knyttede planter i haverne. For udenforstående kunne det synes mærkeligt at kæde disse forskellige elementer og ting sammen; men vi har jo en klassisk dansk parallel i *G. N. Brandts Vand- og Stenhøjsplanter* (1917); og som det også siges i forordet til nærværende, er det emner, der må interessere enhver haveamatør, og som kirkegårdsfolk også må beskæftige sig med. Det nytter ikke, at en anmelder henviser til, at der i forvejen findes større og andre bøger om samme emner; dertil kan jo blot svares, at der hvert år stiftes så og så mange familier med så og så mange haver, og de vil have en ny og god bog om det, der interesserer dem. Derfor turde også en sådan bog have sit marked. Og når der så kan lokkes med kig ind i *Winston Churchill's* have — ja, hvad så? Der ofres et helt afsnit på „Sink and Trough Gardens“, hvilket vil sige noget i retning af, hvad vi kalder „japanhaver“, og anbefales for dem, der ikke har plads for stenhaver eller huse til alpeplanter, — måske ikke at foragte til vinduesbrug for haveløse folk. — Bogens standard er som de foregående first class.

Georg Klose: Das Grab und seine Bepflanzung. 8°, 60 s., Verlag deutsche Gartenbörse, Aachen, 1951, DM. 2,80.

I skriftserien for kirkegård og have er som hefte nr. 2 udkommet denne lille bog om gravsteder og deres tilplantning. Der findes en hel del planer og perspektiver, som alle (måske på eet nær) viser regelmæssige og symmetriske gravstedsanlæg). Endvidere nogle gegenbeispiele og en planteliste.

Dansk Naturfredning årsskrift 1952. 8°, 96 s., Ringkøbing 1952.

Erik Struckmann og *Knud Gemsoe* har redigeret årsskriftet, hvori bl. a. bringes omtale af arbejdet for fredning af landsbykirkegårdenes landskabelige omgivelser.

Dansk tidsskrift-Index. 38. årg., 8°, 396 s., Kbh. 1953.

Udgivet af Statens bibliotekstilsyn foreligger en ny årgang med systematisk fortegnelse over indholdet af ca. 300 danske plus nogle andre

nordiske tidsskrifter. Kirkegårdsanlæg findes under rubriken 71,95, billedhuggerkunst under 73, begravelsesvæsen under 61,48.

Alexander Steffen: Unsere Lilien im Garten. 2. udg., 8°, 120 s., Berlin 1953. DM 6,00.

Første udgave kom i 1929 på Gartenschönheits forlag. Denne nye udgave om liljer, der ikke mindst bruges på kirkegårde, har naturligvis kunnet medtage adskillige sorter, der dengang ikke kendtes, ligesom den har kunnet nyde godt af det forøgede kendskab til dyrkningen af disse planter. Det er en tiltalende bog, der kan gøre sin nytte, selv om vi både i Danmark (*Green*) og i Sverige (*Holzhausen*) har udsendt lignende specialbøger. Forresten savnes begge disse i den anmeldte bogs litteraturhenvisninger.

RESOLUTIONER m. m.

(fortsat fra pag. 8)

Til Støtte for dette Andragende har Kommunalbestyrelsen henvist til, at det foreløbig ikke vil være muligt at skaffe Balance paa Begravelsesvæsenets Regnskab.

Efter Modtagelsen af Kommunalbestyrelsens Andragende har Ministeriet indhentet en Erklæring over Sagen fra Stiftsøvrigheden over Københavns Stift som Overtilsyn for de frederiksbergske Kirker, der yderligere har indhentet en Udtalelse fra Frederiksbergs Provstiudvalg, hvori Udvalget har anført, at Kirken principielt ikke bør give Slip paa økonomiske Rettigheder, men at der kan være Rimelighed i, at Begravelsesvæsenets Nedsættelse fornyes for de kommende fem Aar ogsaa under Hensyn til, at Kirkernes Antal er fordoblet paa Frederiksberg, siden Ordningen traadte i Kraft.

I sin Erklæring af 12. August 1946 har Stiftsøvrigheden udtalt, at den ikke vil kunne anbefale Kommunalbestyrelsens principale Andragende om, at det Tilskud paa 4 000 Kr. aarlig, som i Henhold til Punkt 9 i kgl. Resolution af 4. Juni 1897 angaaende Ordningen af Kirkernes Ejendomsforhold paa Frederiksberg saavel som af Begravelsesvæsenet sammesteds ydes af Frederiksbergs Begravelsesvæsen, bortfalder for et Tidsrum af 5 Aar fra den 1. April 1946 at regne.

Med Hensyn til den af Provstiudvalget tiltraadte subsidiaere Ordning, hvorefter den midlertidige Nedsættelse af Tilskuddet fra 4 000 Kr. til 2 000 Kr. aarlig til hver Kirke yderligere forlænges i 5 Aar fra den 1. April 1946 at regne med Henvisning til, at Antallet af de frederiksbergske Kirker er fordoblet siden den 1. April 1898, har Stiftsøvrigheden bemærket, at

naar der ved Opførelsen af nye Kirker paa Frederiksberg ikke stilles Krav om Indbetaling af den i Lov Nr. 281 af 30. Juni 1922 § 18, Stk. 1, ommeldte Drifts- og Vedligeholdelsesfond, beror dette formentlig netop paa, at der gennem det her omhandlede Tilskud fra Begravelsesvæsenet er sikret hver af Kirkerne en fast aarlig Indtægt af 4 000 Kr.

Endvidere har Stiftsøvrigheden henledet Opmærksomheden paa, at Bortfald eller Nedsættelse af dette overenskomstmæssige Tilskud, der for Tiden udgør 32 000 Kr. aarlig, vil medføre, at et tilsvarende Beløb, i Stedet for at paa hvile samtlige kommunale Skatteydere paa Frederiksberg, vil blive overført til den kirkelige Ligning gennem en Forhøjelse af det aarlige Ligningsbeløb til Kirkerne, der for 1946—47 udgør 74 106 Kr. 13 Ø., hvorhos man har tilføjet, at der ved Ligningsbeløbets Fastsættelse for nævnte Regnskabsaar er regnet med det fulde Tilskud til hver Kirke.

Stiftsøvrigheden har herefter ganske henstillet, hvorvidt der maatte findes tilstrækkelig Anledning til at imødekomme Kommunalbestyrelsens subsidiære Andragende om en forlænget Nedsættelse af det omhandlede Tilskud.

I Anledning af den saaledes forelagte Sag skal Ministeriet udtale, at man maa betragte den ved Ministeriets Skrivelse af 20. Maj 1941 indrømmede Nedsættelse af Begravelsesvæsenets aarlige Tilskud paa 4 000 Kr. til hver af de frederiksbergske Sognekirker for et Tidsrum af 5 Aar som en ganske ekstraordinær Foranstaltning, og at man overfor den kgl. Resolutions udtrykkelige Bestemmelser hverken finder at kunne gaa med til at lade Ydelsen bortfalde eller til at forlænge den ekstraordinært indrømmede Nedsættelse. Hvad særlig angaar den af Provstiudvalget fremhævede Omstændighed, at Antallet af frederiksbergske Kirker er fordoblet siden den nugældende Ordnings Ikrafttræden, skal man ikke undlade at bemærke, at det i oftnævnte Resolutions Pkt. 9 in fine udtrykkelig er forudsat, at det aarlige Tilskud fra Begravelsesvæsenet ogsaa skal ydes til nye tilkommende Sognekirker paa Frederiksberg.

Kirkeministeriets Skriv. (30/1 1946) (til Stiftsamtmanden og Biskoppen over Viborg Stift), hvori — i Anledning af det med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 13. September 1946 fremsendte **Andragende fra Skarrild Menighedsraad om Tilladelse til i Skarrild Kirke at lade ophænge et kanadisk Flag**, skænket Kirken af Enken efter en paa Kirkegaarden begravet kanadisk Flyver — meddeles, at det i Henhold til Bestemmelsen i § 10, Stk. 1, 1ste Pkt., i Lov af 30. Juni 1922 om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m. v. tilkommer det i Lovens § 32 nævnte Syn at træffe Beslutning angaaende Anbringelse i Kirken af en Prydelse som den omhandlede.

Kirkeministeriets Circ. (11/1 1946) (til Stiftsøvrighederne) ang. **Tilvejebringelse af Oplysninger til Flygtningeadministrationen vedrørende visse, her i Landet i Tiden efter 1. April 1940 begravede Udlændinge.**

Kirkeministeriets Skriv. (11/1 1946) (til Biskoppen over Roskilde Stift) ang. **Spørgsmaal om den kirkelige Betjening i Tilfælde, hvor en afdød Person blev begravet udenfor sit Hjemsgn.**

I et med Deres Højærværdigheds Skrivelse af 17. September d. A. hertil indsendt Andragende har Sognepræst for A. Menighed N. N. indberettet, at Sognepræst for B. Menighed O. O. har nægtet at forrette Tjeneste ved Begravelse af en i A. Sogn hjemmehørende Kvinde, som den 18. Juli d. A. blev begravet paa B. Kirkegaard. Under Henvisning til de praktiske Vanskeligheder, der for Sognepræst N. N. har været forbundet med at medvirke ved denne Begravelse, har Sognepræsten forespurgt, hvorvidt han er pligtig at foretage kirkelige Handlinger udenfor sit Sogn, og — i benægtende Fald — hvem Pligten i saa Tilfælde paahviler. Endvidere har Sognepræst N. N. rejst Spørgsmål om, hvorvidt et Sogns Kirkebetjening er pligtig at medvirke ved kirkelige Handlinger udenfor Sognet, idet Sognepræsten har oplyst, at ingen af B. Sogns Lærere ønskede at fungere ved Begravelsen, hvorfor Distriktslæreren i A. Sogn medvirkede ved denne.

(fortsættes)

Kirkegårds- protokollen

beregnet såvel til mindre som til større byer, 55 kr. pr. eksemplar.

Forlag og eneforhandling:

Foreningen for kirkegårdskultur
Silkeborgvej 23, Horsens